

AAN DE START

REDE

gehouden op 7 oktober 1966
ter gelegenheid van de opening van de
Medische Faculteit Rotterdam

door

PROF. DR. A. QUERIDO

AAN DE START

De 26ste september was voor allen, die meegewerkt hebben aan het tot stand komen van de zevende medische faculteit, een bijzondere dag, een emotionele dag. 's Morgens begonnen de colleges en 's middags de practica: de belofte — misschien te luchthartig gegeven — reeds na ruim één jaar een opleiding te beginnen met een nieuw type curriculum, werd ingelost. Van tevoren was bij staf en medewerkers de spanning duidelijk merkbaar, en misschien kan daarom beter van starten, dan van beginnen worden gesproken. Hoewel, bij starten denkt men aan het gespannen begin van een eindig gebeuren, zoals bij een wedloop. Terwijl ik dit meer ervaar als het begin van een avontuurlijke reis, die steeds nieuwe en stimulerende ervaringen zal brengen, met ongetwijfeld vaak moeilijk te overwinnen hindernissen, en waarvan het einde niet in zicht is. Daarbij werd mij toevertrouwd een der reisleiders te mogen zijn. U kent het doel van de reis: er moet een medische faculteit op gang worden gebracht en een nieuwe universiteit worden gesticht. Mag ik hierover een paar opmerkingen maken.

In het kort de doelstellingen van een universiteit te noemen, is niet goed mogelijk. Deze worden in de Wet op het wetenschappelijk onderwijs omschreven. Hierbij worden duidelijk een drietal componenten onderscheiden: onderwijs, wetenschappelijk onderzoek en de vorming van de persoonlijkheid van de studenten. Mijn opmerkingen betreffen de taak van het onderwijs, de bijzondere positie van de medische faculteit, en enkele vraagstukken die zich voordoen bij het stichten van een moderne universiteit. Ik sprak van een avontuurlijke reis, waarvan het einde niet in zicht is, omdat het reisplan en de bestemming niet in detail zijn vastgesteld, en aan voortdurende wijziging onderhevig moeten zijn. Methode en inhoud van het onderwijs zullen voortdurend moeten worden getoetst op doelmatigheid, de taak van de medische faculteit in de samenleving verandert opvallend snel (een verandering waarbij voorspellingen nauwelijks verder reiken dan 10 jaar) en een universiteit moet zich steeds opnieuw aanpassen, wil zij goed blijven functioneren.

Het onderwijs is in de eerste plaats bestemd voor de studenten. Het is bijna een gemeenplaats te zeggen dat de hedendaagse studenten in een periode studeren, waarin 85% van alle academici leven, die ooit hebben bestaan! Dat wordt volgens **Solla Price** afgeleid uit gegevens die tonen dat de wetenschappelijke kennis en het aantal academici per 10 à 20 jaar verdubbelen, waardoor reeds sinds 1910 van een vertienvoudiging sprake is. Het is zaak te bedenken

dat de studenten van nu zullen werken in de periode van ongeveer 1970 tot het einde van deze eeuw. In het jaar 2000 zal de wetenschappelijke kennis bijna geheel nieuw zijn en stammen uit de voorafgaande 30 jaar.

Iedereen, die wetenschappelijk onderwijs geeft, zal graag een blik in de toekomst werpen. Velen zijn vertrouwd met science fiction, van **Jules Verne** tot **Asimov**. Er zijn echter ook serieuze pogingen gedaan om de ontwikkelingen te voorspellen, zoals in 1964 door de Rand Corporation. Daarbij bleek dat over de eerstvolgende 20 jaren (tot 1984) de meningen weinig verdeeld waren. Ontwikkelingen zoals automatische vertaalmachines, intensieve samenwerking tussen mens en computer, omwentelingen op het gebied van het onderwijs, orgaantransplantaties op grote schaal, automatisch functionerende bibliotheken, een bemand ruimtestation, effectieve geboorteregeling, enz., enz., zullen dan een realiteit zijn. Men verwacht dat dit alles ook belangrijke maatschappelijke veranderingen zal brengen. — Zelfs als men dit alles niet au sérieux neemt, dringt zich toch de vraag op wat het voor het onderwijs van nu kan betekenen.

Voor mij volgt de dwingende conclusie, dat — nog meer dan voorheen — intensieve denktraining vooraf dient te gaan aan de vakopleiding. De belangrijkste taak van de universiteit wordt het vormen van studenten tot zelfstandige en kritisch denkende mensen. „We think of the mind as a storehouse to be filled, when we should be thinking of it as an instrument to be used” zegt **Gardner**. De vorming van de studenten zal er op gericht moeten zijn dat ze duidelijk „weten van niet weten” leren te onderscheiden, en „oordeel van vooroordeel”.

Voor enkelen kan en zal deze vorming wellicht ook buiten de academie plaatsvinden, maar de universiteit biedt de noodzakelijke voortdurende oefening in de wetenschappelijke methode, o.a. door toetsing met behulp van experimenten en door intensief contact met onderzoekers. Wij allen weten uit ervaring hoeveel aandacht nog moet worden besteed ook aan afgestudeerden, alvorens zij, wat men wel noemt, zindelijk leren denken. Dit alles geldt uiteraard voor alle studenten aan een universiteit. „Education” gaat prevaleren boven „instruction”. Voor de medische studenten wordt er echter nog een extra facet aan toegevoegd. Zij bestuderen de gezonde en de zieke mens en worden hierbij gedwongen zich te bezinnen op het mens zijn en op menselijke waarden. Het doet er niet toe welk specialisme zij tenslotte uitoefenen, steeds zullen zij een verantwoorde houding moeten zoeken ten aanzien van humaan-biologische, menselijke problematiek. Ieder van ons is getuige geweest van de volte face der publieke mening ten aanzien van de geboorteregeling in slechts enkele jaren. De onderzoekers die aan deze ontwikkeling werkten werden 10 jaar geleden door hun omgeving niet anders beoordeeld dan de impressionisten in 1863 tijdens hun expositie in de „Salon des refusés”. Nu reeds wordt de geneeskunde geconfronteerd met vraagstukken van een geheel andere orde dan **Schnitzler's** Dr. Bernhardt en die slechts met heldere redenering en met centraal stellen van in onze westerse cultuur geldende menselijke waarden tot oplossing kunnen

worden gebracht. Ik denk hierbij bijvoorbeeld aan de zeer ingewikkelde ethische problemen bij orgaantransplantaties. Hoe moet de instelling van de arts zijn tegenover het probleem van het kunstmatig **physiologisch** in leven houden van patiënten, waarvan geen herstel van hersenfuncties kan worden verwacht. Ook noem ik in dit verband het feit dat in luttele jaren het aantal ziekten waarvan bekend is dat een erfelijke component aanwezig is, nu reeds het getal 350 heeft bereikt. Dat betekent dat het degelijk adviseren bij een huwelijk — „genetic counselling” — aan de orde gaat komen.

Naar ik hoop heb ik duidelijk gemaakt dat het onderwijs aan de studenten hoge eisen stelt aan de docenten van de medische faculteit. Het spreekt vanzelf dat deze omvangrijke taak niet naar behoren kan worden verricht wanneer de docenten in een voortdurende toestand van zuurstof schuld verkeren, zoals dat nu in Nederland feitelijk het geval is. Vermoeidheid en denken zijn niet verenigbaar.

Dat ook de klinische hoogleraren een volledige universitaire dagtaak hebben, is een begrip dat hier pas sinds kort wordt aanvaard, (een conceptie die reeds 30 à 40 jaar in angelsaksische landen bestaat). Uit de recente Kamerdebatten blijkt echter dat men nog niet wil onderschrijven dat het wetenschappelijk onderwijs slechts dan aan de gestelde taken kan voldoen, wanneer er, — evenals dit het geval is voor kleuter-, lager- en middelbaar onderwijs — een zeker verhoudingsgetal wordt aangehouden tussen docenten en studenten (variërend van faculteit tot faculteit). Wel wordt gevraagd naar vernieuwing van het onderwijs. Zelfs indien men niets zou doen aan verbetering van het geneeskundig wetenschappelijk onderzoek (ik signaleer dat zeer recent een vooraanstaande groep Nederlandse onderzoekers hun grote bezorgdheid over dit onderwerp aan de Koninklijke Academie van Wetenschappen heeft kenbaar gemaakt), dan nog leert een eenvoudige rekensom, dat beperkte vernieuwing van het onderwijs voor jaargangen van 200 medisch studenten aan de bestaande faculteiten een uitbreiding met een 100-tal academici vereist, welke overigens niet beschikbaar zijn. Het verhoudingsgetal studenten/staf wordt dan 1 op 3 à 4 (ongeveer gelijk aan dat van Engeland en Scandinavië) maar blijft veel ongunstiger dan in de Verenigde Staten.

Er zijn duidelijke aanwijzingen, dat de taak van de medische faculteiten in stijgende mate uit zal gaan boven die van onderwijs en onderzoek. Men is tot de conclusie gekomen, dat een bevolkingsagglomeratie van 1 à 2 miljoen met de bestaande geneeskundige voorzieningen eenvoudig niet meer kan zonder de aanvulling van het technische en personele potentieel van een medische faculteit. Een aantal geneeskundige analyses en behandelingen vereisen zoveel gespecialiseerd personeel en apparatuur, dat adequate mogelijkheden slechts door een academisch centrum, waar vele academici samenwerken, kan worden geboden. Er is in de laatste 20 jaar een volledige ommekeer gekomen in de verhouding van het academisch ziekenhuis tot de omgeving. Voorheen waren het de ziekenhuizen met voornamelijk niet betalende patiënten die ter beschikking stonden voor onderwijs en wetenschapsbeoefening; thans vervult het academisch centrum

de taak van „medical centre” van een streek, dat door de bijzondere mogelijkheden onmisbaar voor een grote bevolkingsagglomeratie en voor daar werkende medici is geworden. Deze ontwikkeling kan ik vandaag slechts aanduiden omdat de consequenties die eruit volgen uitermate gecompliceerd zijn en veel organisatorische problemen oproepen.

Tenslotte een enkel woord over de universiteit. In één der eerste gesprekken die ik met de heer **Van Moorsel** heb gehad, vroeg hij mij of ik ideeën had over de structuur van een nieuwe universiteit. Ik meen dat ik tot zijn verbazing heb geantwoord dat ik van dit vraagstuk geen helder beeld had maar wel meende te weten wat vermeden moest worden. Dat is uiteraard een weinig constructief antwoord. Enkele jaren geleden heb ik in een artikel getiteld „Schipperen of sturen” betoogd dat ondanks heel hard werken op de drie niveaus van ministerie, universiteitsbestuur en faculteiten, de universiteit niet goed functioneert. Hiervan getuigen duidelijk de sterke frustraties die overal waarneembaar zijn en die remmend werken. Op zichzelf is dat niet verwonderlijk indien men registreert dat de taak van de instellingen in 1939 bestond uit het geven van onderwijs aan 12.000 studenten met ongeveer 1250 academici, terwijl het 25 jaar later gaat om de opleiding van 65.000 studenten met 7500 academici. In 1970 worden 90.000 studenten verwacht. Voor mij is het vanzelfsprekend dat de vertienvoudiging en intensivering van opdrachten voor de universiteit een geheel nieuwe organisatie vraagt, die slechts tot stand kan worden gebracht met behulp van deskundigen, organisatiedeskundigen. De K.L.M. en de grootste internationale religieuze organisatie hebben zich niet geschaamd deze hulp in te roepen. De vraag van de organisatiedeskundigen zal uiteraard dadelijk zijn: Wat zijn de doelstellingen? Waar staat de universiteit voor?

In het begin van mijn toespraak wees ik op de drie componenten die door de wetgever werden genoemd: onderwijs, wetenschapsbeoefening en vorming van de persoonlijkheid van de studenten. De universiteit is dus uitdrukkelijk niet een organisatie die slechts opleidt tot het verkrijgen van diploma's. Deze drie taken kunnen slechts worden gerealiseerd, indien tenminste aan twee voorwaarden is voldaan: vrijheid van denken en van meningsuiting, en veel mogelijkheden tot interdisciplinair verkeer. Gelukkig is aan Nederlandse universiteiten de vrijheid van denken en meningsuiting nooit in gevaar gebracht. Met het interdisciplinair verkeer is het veel minder rooskleurig gesteld. Niet omdat de wens er niet is, maar omdat de tijd ontbreekt. Tijd en gelegenheid zullen opnieuw moeten worden gevonden. Dat kan alleen maar als werkzaamheden, die door anderen dan docenten kunnen worden verricht, de docenten worden ontnomen, en alle gebruiken en spelregels die tot een excessieve versnippering van tijd hebben geleid en die niet zinvol zijn worden gewijzigd of opgeheven. Om enkele naar buiten duidelijke voorbeelden te noemen: Moet men voortgaan met promoties in de oude stijl? Is het wenselijk nu de Senaten zo groot zijn, de inaugurele redes, in de gebruikelijke vorm te handhaven? Wat is de oplossing voor decanaat en

rectoraat die meestal de wetenschappelijke ondergang van de betreffende academicus betekenen? Zijn de bestaande benoemingsprocedures, bij de huidige specialisatie en samenleving, nog zinvol en voldoende efficiënt? enz.

Om tezamen met de andere faculteiten tot een bloeiende universiteit — of misschien beter multiversiteit, zoals **Kerr** het noemt — te komen zullen we veel over deze onderwerpen moeten discussiëren, ook teneinde organisatiedeskundigen goed te kunnen inlichten. Het is mede om die reden dat ik mij verheug op de informele contacten die, naar ik hoop, in de stafclub zullen ontstaan. Deze stafclub begint op de „Seven Seas”; er zijn meer gelukkige huwelijken in 'n scheepsroef begonnen.

Rotterdam heeft lang, terecht gestreeft naar een universiteit. Met lofwaardig particulier initiatief werd een aanloop genomen. De duidelijke nota van augustus 1965 aan de gemeenteraad getuigde opnieuw van dit streven.

„The university is established by a wise society to be its continuing critic. But while in principle we all welcome criticism of our established habits, in practice most of us resent it. The task of a modern university is to open the eyes of its constituents, and indeed of the whole world, to new possibilities: cultural and intellectual, social and moral, scientific and technological.” Dit is een paragraaf uit het z.g. **Byrne**-rapport, opgesteld op verzoek der regenten van de University of California. Dit citaat onderstreept precies mijn opmerkingen van hedenmiddag — wellicht ten overvloede — maar waar het hart vol van is ...

LITERATUUR:

- DRAPER, HAL, Berkeley: The new student revolt. Grove Press, Inc., New York, 1965.
- GARDNER, JOHN W., Self-Renewal. The individual and the innovative society. Harper and Row, Publishers, New York and London, 1964.
- GORDON, T. J., HELMER, OLAF, Report on a long-range forecasting study. The Rand Corporation, Santa Monica, California, sept. 1964.
- KERR, CLARK, The uses of the university. Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1964.
- QUERIDO, A., Wetenschappelijk onderwijs: Schipperen of sturen? Nieuwe Rotterdamsche Courant, 11-1-1965.
- SOLLA PRICE, DERK J. DE, Little science, big science. Columbia University Press, New York and London, 1963.
- VEENEKLAAS, G. M. H., DE GRAEFF, J., NOACH, E. L., SCHWEIZER, A. TH., Het medisch onderwijs in Scandinavië en Groot-Brittannië. Ned. T. Geneeskunde, 109, 1281-1284, 1965.